ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Факультет туризму

Кафедра економіки та менеджменту

ЛЕКЦІЯ №3
ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЦИКЛИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ

з навчальної дисципліни:
«Макро- та мікроекономіка»

підготовки *БАКАЛАВРІВ*
галузь знань **07 «Управління та адміністрування»**
(спеціальність 073 – «Менеджмент»)

Лекція обговорена і затверджена на засіданні кафедри економіки та менеджменту (протокол № 5 від "10" грудня 2020 року)

Укладач(і):
О. І. Завидівська, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту

Львів – 2020

План

3.1. Економічний розвиток у часовому вимірі, його форми та показники

3.2. Економічне зростання: фактори та типи

3.3. Циклічні коливання економіки, їхня природа та види

3.1. Економічний розвиток у часовому вимірі, його форми та показники

Економіка розвивається безупинно, з року в рік. З її розвитком розвивається суспільство і сама людина. Тому, як і всякий пізнавальний процес, вивчення економіки відбувається у двох часових аспектах — у **статиці** і **динаміці**.

Статичний підхід до вивчення економічних явищ і процесів полягає у фіксації їхнього стану у певний момент, або отримання уявлення про них як незмінних у часі. **Динамічний підхід** характеризує економіку у її розвитку, у процесі змін. Відповідно поняття **«економічна динаміка»** означає розвиток економіки у часовому вимірі, протягом якого економічні явища і процеси зазнають кількісних та якісних змін.

Якщо розглядати економічний розвиток країни з точки зору обсягів виробництва **(Q)** за відносно тривалий період **(t)**, скажімо, за кілька століть, то графічно його можна уявити у вигляді зростаючої прямої (*рис. 3.1).*

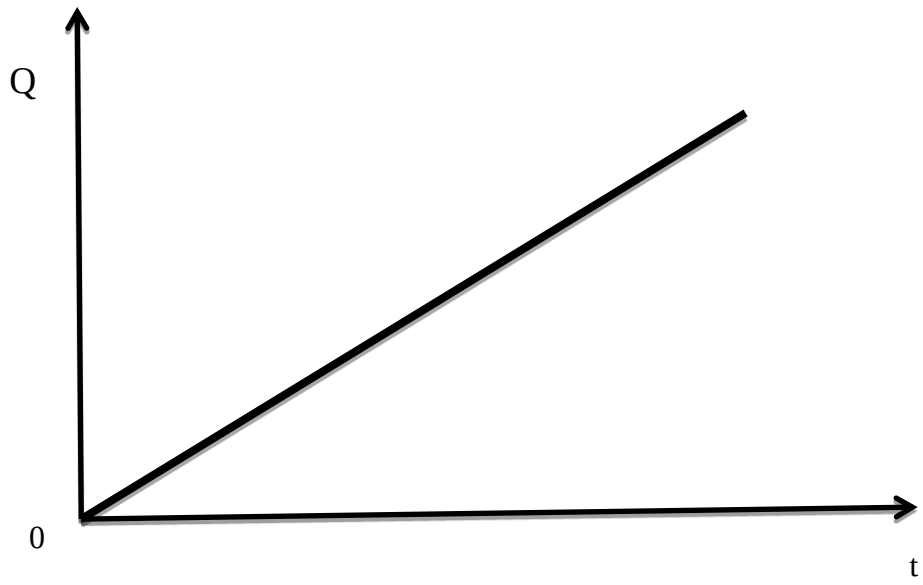

Рис. 3.1. Економічний розвиток як тенденція

Одначе такий розвиток економіки, що графічно має вигляд висхідної прямої лінії, насправді є лише тенденцією (виразом загального напрямку розвитку).

Основні критерії визначення стану розвитку економіки:

- співвідношення обсягів ВВП за певний період;

- співвідношення обсягів капіталовкладень;
- співвідношення між валовими інвестиціями та амортизацією.

Відповідно до зазначених вище критеріїв виділяються такі **форми (стани) економічної динаміки:**

- **зростання** — коли обсяги виробництва ВВП і капіталовкладень у поточний період перевищують аналогічні обсяги за попередній період, при цьому економіка отримує чисті інвестиції;
- **спад** — коли обсяги виробництва і капіталовкладень у поточний період зменшуються проти минулого періоду, при цьому не замішується спожитий основний капітал;
- **депресія (застій)** — коли обсяги виробництва і капіталовкладень протягом більш-менш тривалого періоду залишаються майже незмінними, при цьому валові інвестиції зрівнюються з амортизацією;
- **стагнація** — коли застій або спад економіки стають довготривалими, затягуючись на декілька років;
- **стагфляція** — коли стагнація супроводжується ще й інфляцією (зростанням товарних цін).

З усіх форм економічного розвитку панівною і суспільно бажаною є зростання економіки.

Економічне зростання — це такий стан (форма) розвитку економіки, для якого характерним є стійке збільшення обсягів національного виробництва, зайнятості та підвищення на цій основі загального добробуту.

Основні показники економічної динаміки:

- **абсолютний приріст реального ВВП** (або національного доходу) - показує, наскільки змінився обсяг ВВП протягом певного періоду:

$$Абсолютний\ приріст\ ВВП = ВВП_1 - ВВП_0,$$

де $ВВП_1$ і $ВВП_0$ — національний продукт відповідно звітного та базисного періодів;

- **темп росту реального ВВП** - показує, у скільки разів збільшився (чи зменшився) обсяг ВВП протягом певного періоду:

$$\text{Темп росту ВВП} = \frac{\text{ВВП}_1}{\text{ВВП}_0} \times 100\%$$

- **темп приросту реального ВВП** – є різновидом попереднього показника і показує, на скільки збільшився (чи зменшився) обсяг ВВП протягом певного періоду:

$$\text{Темп приросту ВВП} = \frac{\text{ВВП}_1 - \text{ВВП}_0}{\text{ВВП}_0} \times 100\%$$

- **темп росту реального ВВП на душу населення** - показує ріст національного продукту з урахуванням змін числа його споживачів:

$$\text{Темп росту ВВП надушу населення} = \frac{\text{ВВП}_1}{\text{Населення}_1} \div \frac{\text{ВВП}_0}{\text{Населення}_0}$$

- **середньорічний темп росту ВВП:**

$$\text{Середньорічний темп росту ВВП} = \sqrt[n-1]{\text{добуток річних темпів}}$$

де n — кількість років, за які ведеться обчислення.

3.2. Економічне зростання: фактори та типи

Основні фактори (джерела) економічного зростання:

- кількість і якість природних ресурсів;
- кількість і якість трудових ресурсів;
- рівень технології та організації виробництва;
- обсяг основного капіталу у виробництві;
- структура економіки (розподіл виробничих ресурсів між галузями);
- сукупний попит;
- тип суспільно-економічної системи;
- соціально-політичні фактори.

В залежності від того, за рахунок яких саме факторів досягається економічне зростання в країні, розрізняють два його **типи** — **екстенсивне** та **інтенсивне** зростання економіки.

Екстенсивне економічне зростання досягається за рахунок втягнення у виробництво додаткових матеріальних та людських ресурсів, а не за рахунок науково-технічного прогресу, тобто ефективність виробництва при цьому не зростає.

Інтенсивне економічне зростання досягається, головним чином, за рахунок підвищення продуктивності праці на основі досягнень науково-технічного прогресу та поліпшення організації виробництва.

Економічне зростання за своїми наслідками — **суперечливий процес** *(рис.3.2).*

Рис. 3.2. Позитивні та негативні наслідки економічного зростання

Попри усі негативні наслідки, якими може за певних умов супроводжуватися економічне зростання, суспільство в цілому заінтересоване у рості економіки. Але водночас воно приречене вишукувати дійові механізми (способи) для того, щоб звести до мінімуму негативні наслідки економічного росту.

3.3. Циклічні коливання економіки, їхня природа та види

Економіка розвивається нерівномірно, нелінійно. Її виток відбувається через циклічні коливання. На відміну від циклів, що спостерігаються у природі, наприклад, зміна пір року, дня і ночі, цикли в економіці не мають чітко вираженої ритмічності і створюють для суспільства значні економічні та соціальні проблеми.

Постійна і послідовна повторюваність певних стадій (фаз) у розвитку економіки має назву **економічного,** або **ділового, циклу** *(рис. 3.3).*

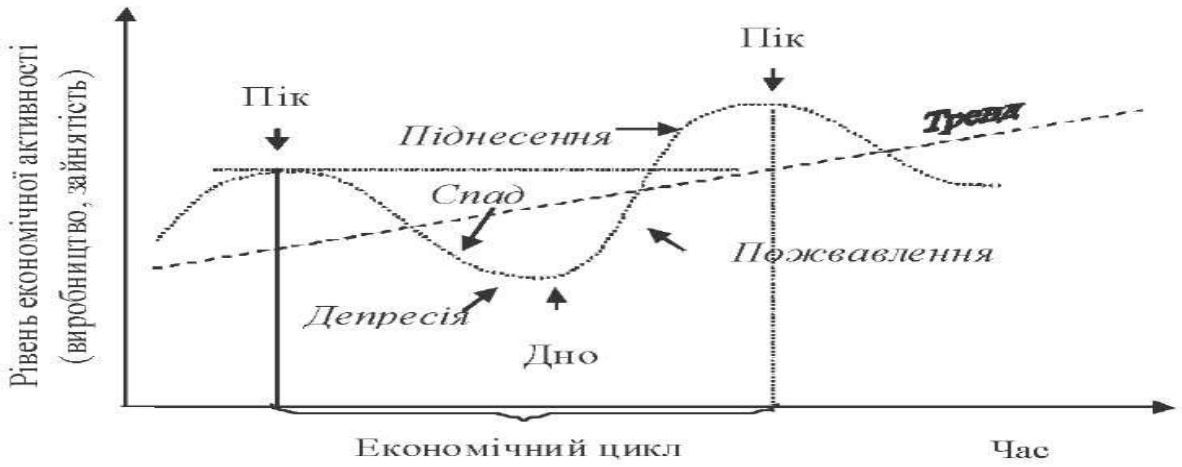

Рис. 3.3. Економічний цикл та його фази

В економічному циклі видніються дві крайні точки: найвища точка піднесення — **пік** (вершина) та найнижча точка падіння — **дно.** Тривалість циклу визначає відтинок часу від початку і до закінчення циклу (від одного піку до іншого, або від одного дна до іншого).

Повторюваність циклів задає розвиткові економіки форму **циклічних коливань.** У зв'язку з циклічними коливаннями розвитку економіки виникла необхідність застосування такого поняття, як економічний тренд.

Економічний тренд (від англ. *trend* — тенденція) — це лінія, що відображає головну тенденцію економічного розвитку, тобто динаміку реального ВВП на його потенційному рівні.

Основними індикаторами перебігу економічного циклу слугують:

- обсяг національного виробництва та національного доходу;
- рівень безробіття та інфляції;
- стан торговельного і платіжного балансів країни тощо.

Напрямок та ступінь зміни цих макроекономічних показників має назву **економічної кон'юнктури.**

Класична модель економічного циклу включає чотири фази — кризу, депресію, пожвавлення та піднесення.

Криза (від грецьк. *krisis* — поворотний пункт, небезпечний стан), або ***рецесія*** (від лат. *recessus* — відступ) — початкова фаза економічного циклу, ознаками якої є:

- скорочення обсягу національного виробництва внаслідок перевиробництва;
- лавина банкрутств підприємств;
- паніка на фондових біржах аж до закриття бірж;
- зростання вартості позичкового капіталу внаслідок підвищення попиту на нього (для повернення наростаючих боргів);
- зростання безробіття, особливо молодіжного;
- падіння рівня добробуту населення і попиту.

Депресія (стагнація) — наступна після кризи фаза застою, ознаками якої є:

- спад виробництва досягає найнижчого рівня (дна) і деякий час застоюється на ньому;

- поступовий розпродаж товарних запасів, часом і за зниженими цінами (відомі випадки знищення продукції задля недопущення зниження цін).

Пожвавлення (експансія) — фаза поступового виходу з кризи та депресії, ознаками якої є:

- заміна основного капіталу (засобів праці), так би мовити, переозброєння виробництва;
- залучення інвестицій;
- збільшення зайнятості, а відповідно, доходів та попиту.

У той момент, коли пожвавлення економіки країни (реальний ВВП) перевищує до кризовий рівень, економіка вступає у завершальну фазу циклу — фазу піднесення.

Піднесення, або **бум** (від англ. *boom)* — фаза короткочасного стрімкого зростання обсягу виробництва і, разом з тим, підготовки економічних передумов для настання нового спаду. Її ознаками є:

- швидке збільшення кола суб'єктів господарювання;
- наближення до стану повної зайнятості обмежених ресурсів, унаслідок чого економіка «перегрівається», тобто перестає справлятися зі зростаючим попитом і цим спричиняється зростання цін (інфляції);
- зростання сукупних доходів і заощаджень;
- зниження кредитних ставок;
- ажіотаж (спекулятивна гарячка) на фондових біржах.

Однак економічне піднесення (бум) зрештою знову змінюється черговим спадом (рецесією), оскільки сукупна пропозиція відривається від сукупного попиту, економіка розбалансовується (втрачає рівновагу).

На думку більшості економістів-теоретиків **безпосередньою причиною циклічних коливань ринкової економіки є періодичне скорочення (стискування) сукупного попиту,** що, як реакція, спонукає виробників зменшувати обсяги виробництва та вивільняти зайву робочу силу.

Циклічність варто розглядати як природну форму, або **як закономірність, розвитку ринкової економіки.**

Потрібно мати на увазі, що, окрім циклічних, мають місце і нециклічні коливання економіки. Останні спричиняються, зокрема, диспропорціями між окремими сферами і галузями економіки, а тому мають назву **структурних криз.**

Прикладами структурних криз є енергетичні, продовольчі, сировинні, екологічні та інші.

З усієї множини економічних циклів ***за тривалістю,*** як правило, виділяють такі види:

- **малі,** або **короткі цикли**;
- **середні,** або **промислові (виробничі) цикли**;
- **великі цикли,** або **«довгі хвилі».**
- Взаємозв'язок основних видів економічних циклів ілюструє нам рис. 3.4.

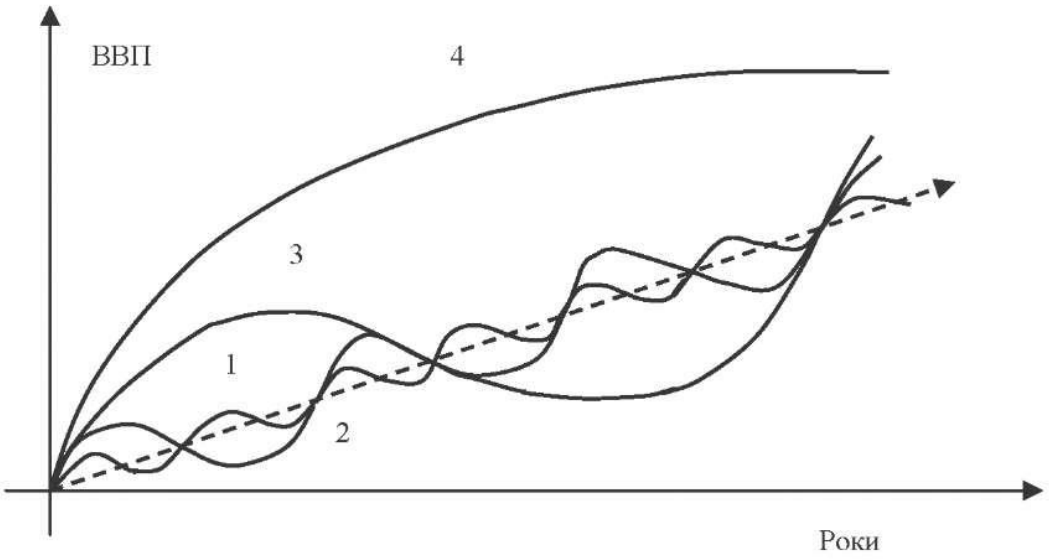

Рис. 3.4. Взаємозв'язок циклів: 1 — Кітчина; 2 — Кузнеця; 3 — Жугляра; 4) Кондратьєва

Хоча економічні спади і депресії як фази циклу стають для багатьох людей (підприємців і пересічних громадян) трагедією, разом із тим, вони становлять необхідний (закономірний) момент розвитку економіки: вони ставлять суспільство перед фактом порушення макроекономічної рівноваги з усіма негативними наслідками цього та змушують його відновити економічну рівновагу.